

На першы пагляд, яна зусім звычайная, гэта прасека: доўгая — кіламетраў на пяць з гакам, але занадта вузкая — двум вазам цяжка размінуцца. На пачатку роўненькая, як пад шнур, яна прастуе ўзберагам парослай лазняком імшарыны, а за Ельняй, да самай Кругліцы, напалам дзеліць бяскрайнія ў гэтых мясцінах абшары здзічэлага лесу-самасею. Дрэвы, як разнамасны перапуджаны статак, стаўкліся тут кучна, быццам хтосьці знарок перамяшаў іх, спляліся і каранямі, і голлем, і нават вяршалінамі. Каржакаватыя дубы і ясені, купчастыя сосны і яліны горда, хаця і не надта каб высока, узвышаюцца над непразным падгонам з вербалозу, воўчага лыка і арэшніку — славурых палескіх зараснікаў, да таго ж яшчэ самых ранніх меданосаў. Будаўнічага лесу (вядома, у высакародным сэнсе), якім здаўна фарсіста выхваляліся палешукі, цяпер тут не густа — за трыццаць пяць пасляваенных гадоў мясцовы леспрамгас напавал спляжыў не дзесяць і нават не дваццаць урочышчаў стрыжнёвага лесу — цэлыя сотні. Але ж і тое, што засталася, не назавеш полем: лес — ён заўсёды лес. Шкада толькі, што для адных ён — святыня, «палац зялёнай дабрыні», а другім уяўляецца ўсяго-наўсяго багацейшай кладоўкай, на якой спрадвек няма ні замкоў, ні засавак.

Як сёння, помню той дзень, калі толькі рабілася разбіўка-планіроўка новай прасекай. Было гэта духмяным летам, у суботу — субота была тады яшчэ рабочым днём. Валодзя Скірда, студэнт факультэта журналістыкі, які праходзіў практыку пры нашай раённай газеце, зноў напрасіўся ўзяць яго з сабой, як ён казаў, «на перыферыю».

Хлопец ён быў кемны, працавіты і, як усім практыкантам, яму таксама карцела як найхутчэй спасцігнуць усе тонкасці сваёй будучай прафесіі. Не выходзіла ў яго бадай што самае важнае ў рабоце газетчыка: не ўмеў «выгаварыць» чалавека. Вось і прычапіўся: павучы ды павучы.

Машыны ў той час у рэдакцыі не было, у матацыкле якраз надоечы «паляцела» счапленне, і «на перыферыю» — у вёску Любашава, бліжэйшую ад райцэнтра, мы адправіліся пехатою, папярэдне дамовіўшыся (на вялікую радасць практыканта) гаварыць з першым сустрэчным. Валодзя тайком саркастычна ўхмыляўся — дакажы, маўляў, што практычна можна напісаць пра любога чалавека, варта толькі ўмець «выгаварыць» яго.

Хто быў у Ганцавічах, той ведае: Любашава — прыгарадная вёска. Каб трапіць туды, звычайна кіруюцца па вуліцы Заслонава — у самы канец яе, мінаюць гарадскія могілкі і, каб не даваць кругалю, за чыгуначным пераездам, праваруч ад пясчанага, у глыбокіх калдобінах бальшака, выходзяць на цупкую, без адзінай травінкі сцежку, якая і прывядзе ў вёску. Ёсць туды яшчэ прынамсі два шляхі: першы — наезджанай палявой дарогай ад гарадской бальніцы, другі — ад смалакурні цераз лес. Вось гэтым — цераз лес — шляхам карыстаюцца найбольш ахвотна. І асабліва вясной і ўлетку. Гэтым шляхам адправіліся і мы.

Лес зачароўвае ў любую пару года. Зімой — ён манументальна строгі і адначасова нейкі празрыста-светлы, як усё жывое; вясной — не проста абуджаны, а па-маладзецку ўзрушаны і гарэзлівы, гатовы напрапалую кідацца насустрач і вятрам-сухавеям, і дажджам-драбнасеям, і ліўням, што шастаюць, як з вядра; улетку — ён увогуле надзвычай абаяльны, здольны і расчуліць да слёз і падараваць нават знямогламу сэрцу жаданую бадзёрасць такой крынічнай чысціні і свежасці — ахнеш ад задавальнення; увосень — ён невыказна багаты, бы той баярын, што дзень пры дні мяняе сваё парчовае ўбранне.

Той раз было лета, і лес з уласцівай толькі яму шчодрасцю і чараваў, і дараваў без выкупу. Мы пайшлі не дарогай — напасткі. Ішлі моўчкі, бо ў лесе, як і ў старажытным храме, не хочацца гаварыць уголас. Валодзя раз-пораз выпяткам збіваў грыбы-перастаркі, найчасцей цыбатыя абабкі, трушчыў нагамі вялізныя, з капляюш, чорныя грузды, без асаблівай цяжкасці лавіў у

прыгаршчы рахманых лясных матылёў, непаваротліва-
важкіх, у асноўным зялёнай афарбоўкі. І раптам з яд-
лоўцавага парасніку пачуўся ціхі голас:

— Дзень добры, хлопцы! Што — на пагулянку адпра-
віліся?

Насустрэч выйшаў ляснік прыгараднага абходу
Емяльян Фёдаравіч Кудравец, нізкарослы, шыракапле-
чы, у кірзавых ботах. Мы былі знаёмы раней, нават не-
шта пісаць даводзілася пра гэтага чалавека, таму дапыт-
лівы позірк лясніка спыніўся на маім спадарожніку. Па-
здараўкаліся. Емяльян Фёдаравіч, як мне падалося, быў
шчыра рады знаёмству з будучым журналістам, але не
прамінуў, каб тут жа ветла папракнуць яго:

— Выспятак грыбу, сыноч,— гэта выспятак лесу.

— Чаму? — пераглянуліся мы.

— Корань грыба, каб вы ведалі,— гэта найлепшы па-
стаўшчык вільгаці і азоту для росту дрэў. Ён мікарызай
завецца па-вучонаму. Вось так: чым больш грыбоў, тым
лес здаравейшы.

— Што ж, дзякуй за навуку,— паціснулі мы адзін ад-
наму руку, па-сяброўску развітваючыся.

А Валодзя стаяў, як укапаны, дакорліва пазіраючы
ў мой бок.

— Хачу спытаць,— сказаў ён нарэшце,— а што будзе
з нашым угаворам?

— Якім?

— Наконт першага сустрэчнага.

Адступаць не было куды.

Гаворка, шчырая і адкрытая, неяк атрымалася сама
па сабе. Спачатку Емяльян Фёдаравіч пахваліўся, што
нарэшце-такі дамогся свайго — будуць рабіць прасеку і
ў здзічэлым лесе («лес без прасекі — што хата без
акон»), потым расказаў пра свой сённяшні клопат: ча-
кае вось тут падмогу з лясніцтва, каб рабіць разбіўку-
планіроўку, бо не хоча кідаць такую важную справу на
чужыя рукі. Спакваля тэма гаворкі пераводзілася ў но-
выя рэчышчы — пра надвор'е, пра жыццё-быццё, пра лес.

Лясніку ішоў тады шасцідзiesiąты год. І, вядома ж, бы-
ло цікава паслухаць чалавека шаноўнага ўзросту. Ці-
кава хоць бы таму, што на той час трыццаць пяць гадоў
свайго нялёгкага веку ён аддаў лесу. Родам ён быў
з-пад Петрыкава, з Ванюжыч, яшчэ да вайны працаваў
лесніком і аб'ездчыкам у Капаткевіцкім лесе. У вайну
партызаниў. Сам Языковіч, праслаўлены партызанскі ка-

мандзір, уласна ручна ўручаў яму за мужнасць і геройства ордэн Чырвонай Зоркі і партызанскі медаль.

Гаварыў Емяльян Фёдаравіч скупа і нетаропка, быццам спрабаваў на трываласць кожнае слова: «Вызваляў Варшаву... Фарсіраваў Одэр... Браў Берлін... А потым — шпіталь».

І ўсё ж такі нам удалося тады «выгаварыць» лесніка. Згледзеўшы, што ніводзін з нас нічога не запісвае (такая была ў нас дамоўленасць з практыкантам — не палохаць субяседніка блакнотам, усё браць на памяць), Емяльян Фёдаравіч спорна разгаманіўся і пачаў выкладаць свае крыўды адну за адной. І на начальства, і на падначаленых. Асабліва ён скардзіўся на вяскоўцаў — далёкіх і блізкіх, бо тыя мала што не варожа адносяцца да яго, хоць жыве ён тут даўно — больш дваццаці гадоў і нікому не зрабіў нічога благога. І ўсё — з-за лесу.

— Напасць нейкая пайшла на лес, — уздыхнуў стары ляснік. — Усе, хто толькі можа, бягуць у лес. Ну, хай сабе апасля вайны — тады, дапусцім, цяжка было. Але цяпер... Адзін — з пілой, другі — з пятлёй, трэці — з хакам, разцом на падсочку, чацвёрты — са свярдзёлкам, каб соку дабыць... І кожны лесніка вінаваціць, кожны ўшчувае: памаўчы. А як жа мне, камуністу, маўчаць! Гэта ж лес. Ён жа — што бацька родны...

Неспадзявана і вельмі недарэчы падышлі рабочыя лясніцтва, тыя, хто меўся рабіць прасеку. Адзін з іх, кучаравы і зухаваты з выгляду, у кепцы набакір, відаць, чуў словы Кудраўца, таму што, наблізіўшыся, абыякава кінуў:

— Сок, Фёдаравіч, можна з бярозак спускаць. Што ім стане, бярозкам...

Ад гэтых слоў ляснік сцяўся, як ад болю. Нявесела паглядзеў на ўсіх, у тым ліку і на нас з Валодзем, і зморана махнуў рукой:

— Ат! Што замахнуўся на бацьку, што ў вуха яму даў — адно і тое ж.

Больш ён не сказаў нам ні слова. Мы яшчэ доўга назіралі збоку, як спрачаўся Кудравец з тым самым аматарам бярозавага соку, што быў у кепцы набакір. Абрыўкі гэтай спрэчкі даляталі да нас.

— Адступі, Фёдаравіч, на дзесятак крокаў, — маліў той лесніка. — Упадабаў я гэты дубок на падваліны ў варывеньку. Бачыш: упобачкі з дубком яліна дуплаватая стаіць — усё роўна прыбіраць трэба...

— Не адступлю ні на крок,— стаяў на сваім Кудравец і паказваў рукою.— Вось тут пройдзе прасека... А ялінка хай сабе пастаіць...

Валодзя, сама менш, быў задаволены ўбачаным і пачутым і, як толькі мы адышлі колькі крокаў, тут жа ўхапіўся за ручку-самапіску, пачаў запісваць. Пісаў ён увогуле хутка, але той раз мы залішне затрымаліся ў лесе: у рэдакцыю вярнуліся позна, калі там ужо нікога не было. Абяцанага нарыса ў практыканта, на жаль, не атрымалася, усё ж ён быў на сёмым небе ад радасці за тую сустрэчу і гаворку ў лесе. Зрэшты, Уладзімір Сцяпанавіч Скірда цяпер ужо сам даўным-даўно рэдагуе раённую газету ў Краснаярскім краі. У сваіх рэдкіх пісьмах, што ад яго прыходзяць акурат пад «чырвоны ліст календара», ён усякі раз просіць кланяцца лесніку. Нядаўна прыйшлося паведаміць яму, што Емяльяна Фёдаравіча ўжо няма — памёр. І памёр неяк дзіўна. Аніяк не хацеў ісці на пенсію. Чаго толькі не рабілі — «не пайду, і кропка». Ледзьве ўгаварылі яго. І ўсё. Расказвалі: на досвітку выйшаў з хаты, доўга-доўга глядзеў на лес, потым пахіснуўся, асеў на зямлю і ўжо больш не ўзняўся...

Усё гэта раптам прыгадалася ў самым, здавалася б, непадыходзячым месцы: на пасяджэнні бюро райкома партыі. Якраз пад самую «заслону», калі на парадку дня застаецца традыцыйна апошняе пытанне — «Персанальныя справы». Прозвішча «персанальшчыка» — Глумадзеі — нічога не гаворыць, зашмат такіх у раёне. З выгляду таксама незнаёмы. Немаладога ўжо веку, але трымаецца зухавата. Ва ўсякім разе трымаўся, пакуль памочнік сакратара (ёсць такая штатная пасада) не паказаў яму на крэсла ў самым канцы даўжэзнага стала. Тут чалавек унурывае галаву, і ўсе заўважылі, што ў кучаравых валасах яго, на самай макушцы, трывала гняздзіцца невялікая лысіна.

Старшыня партыйнай камісіі, чалавек пунктуальна-дакладны, выкладаў справу даходліва, зразумела, хаця і некалькі сухавата: «Ляснік Глумадзеі атрымаў ад школьнага лясніцтва паўтары тоны жалудоў для падкормкі дзікоў у сваім абходзе. Але корм гэты не выкарыстаў па прызначэнню, схваў у сябе дома, а потым прадаў калгасу «Светлы шлях» для брыгаднай свінафермы. (Паказвае касавы ордэр на правядзенне поўнага разліку з «нарыхтоўшчыкам».) Атрыманыя грошы — сто

дваццаць рублёў — ляснік Глумадзе прысвоіў, за што прыцягваецца да крымінальнай адказнасці...»

Далей старшыня партыйнай камісіі, як бы між іншым, згадаў пра недысцыплінаванасць асобных леснікоў — маўляў, утойваюць нарыхтоўшчыкаў бярозавага соку, а тыя ў сваю чаргу ўхіляюцца ад уплаты неабходных узносаў са значных сум — да тысячы і болей рублёў, — атрыманых імі на кансервавым заводзе за рэалізаваную прадукцыю. Пры гэтым паглядзеў на «персанальшчыка» доўгім і пранізлівым позірам.

Ах-ё-ё! Дык вось, аказваецца, хто гэта! Стары знаёмы — той самы хлопец-зух у кепцы набакір, аматар бярозавага соку...

Якая строгая цішыня. Нават тут, на чацвёртым паверсе, выразна чуваць, як на вуліцы гавораць людзі. Не бяруся сказаць — пра што ў гэты момант думаюць астатнія члены бюро, але ж здаецца, што кожнаму з іх цяпер бачацца ўсяго два малюнкi. На адным: дзеці-школьнікі гаспадарліва збіраюць у торбачкі жалуды, не падзіцячы радуючыся свайму занятку. На другім: ляснік у кампаніі сваіх хаўруснікаў бяздумна схіліўся над засіллею пустых пляшак з-пад «чарніла». І больш — нічога. Ні слоў — «злітуйцеся», «памажыце», ні чаго-небудзь іншага не існуе. Адольвае толькі нечакана падступіўшая думка: няма, пэўна, нічога агідней, чым бачыць запозненыя слёзы мужчыны. Да сэрца падступае нязведанае шкадаванне: чаму гэта лічыцца непрыстойным галасаваць у такіх выпадках абаруч?..

Якая строгая цішыня. І словы сакратара — як прысуд:

— Партыйны білет — на стол!

...Вось яна, тая самая прасека. Роўненькая, як напятая струна. Ажно не верыцца, што некалі рабілі яе на вока. Дрэвы непазнавальна змяніліся, падраслі. Усе — як на падбор: хлёсткія, адно ў адно. Тут недзе павінен быць і той дубок. Вось за гэтым пагоркам, здаецца. Так і ёсць. Які прыгажун! Адно тут, на Палессі, растуць вось такія дубы — роўненькія, гонкія, без адзінага сучка да самай разлапістай кроны. «Бацюхна ты мой, які красавец!» — сказаў бы Емяльян Фёдаравіч, робячы на беларускі манер націск на апошнім складзе прыгожага рускага слова... Побач з дубком — галінастая яліна. Ацалела, выходзіць, і яна. Толькі што гэта? На замшэлым

ствале чарнеюць незлічоныя «вочкі» ад дуплаў. Каля аднаго з іх, што бліжэй ад зямлі, завіхаецца парка чырвонагрудых удодаў: трошкі вышэй, з сонечнага боку, лашчацца, пацешныя, як дзеці, дзве сілаваронкі; а на самай вярхушцы, як толькі ўгледзець знізу, дупло палахлівай прыгажуні — жаўны. Сама гаспадыня верхняга паверха, учуўшы крокі, ці што — разы са два паказала сваю блішчастую з жаўтаватым адлівам галоўку і супакоілася, не вытыркаецца больш. Непадалёк ад узбалотка, наўсцяж прасекі, нядаўна пахадзіў барсук. Некалі тут буяў нядошлы ельнік, і звер усё роўна як бараной праехаў — скрозь успароў зямлю, шукаючы салодкія на смак карэньчыкі. Бач ты яго — асмеліўся. Ласі і дзікі — тыя апошнім часам сюды не заходзяць. І не таму, што баяцца, не — тлуму людскога не любяць. Увесь гэты прыгарадны абход (дарэчы, абход выдатнай якасці) даўно лічыцца не проста месцам адпачынку гараджан, а сапраўдным стойбішчам атрадаў навакольнай дзятвы — «зялёных» і «блакітных» патрулёў, школьных лясніцтваў. Ад ранку да самага вечара. І — дзіва, дый годзе — звяры шыюцца ў глуш, а птушкі, да таго ж самыя спасцярожлівыя, звычайна не зважаюць на свавольствы дзяцей — адно не чапай іх. Нават сарока, нашто ўжо спрадвечная хітруха-шалахвостка, і тая даверліва, на відавоку, павесіла на стромкай сасонцы сваё бухматае, з дробнага хворасту гняздо — наце, любуйцеся.

Па выхадных днях знаёмай прасекай наведваюцца ў гэты лес і дзеці нябожчыка лесніка. Іх сямёра, ужо дарослых, такіх жа, як бацька, сціплых, працавітых, паважаных добрымі людзьмі. Прыходзяць часам адны, а іншы раз са сваімі дзецьмі. Унукаў у лесніка цяпер ажно дваццаць. І няўцям ім, што гэта пра іх думаў стары ляснік, пакідаючы ў спадчыну ні з чым не параўнальны помнік — лес, самы бясцэнны ўбор матулі-зямліцы. Як жа яны, унукі, будуць ганарыцца дзедам, калі падраснуць!

